

De openstelling van bos- en natuurterreinen van gemeenten en particulieren

Stichting

ReCREATIE

Kennis- en Innovatiecentrum

colofon

©Stichting Recreatie, maart, 2005

Auteurs: Ruben Abma, Rob Berkers

In opdracht van: Ministerie van LNV, directie Platteland

Contactpersoon: M. Scheepstra

Uitgever: Stichting Recreatie, Kennis- en Innovatiecentrum
Raamweg 19
2596 HL Den Haag
telefoon 070-427 54 54
fax 070-427 54 13
e-mail secretariaat@kicrecreatie.agro.nl
website: www.stichtingrecreatie.nl

INHOUDSOPGAVE

1	Inleiding	5
1.1	Aanleiding en doelstelling	5
1.2	Aanpak	5
1.3	Afstemming met eerder onderzoek	7
1.4	Aanpak van de enquête	8
1.5	Leeswijzer	9
2	Landelijke gegevens opengestelde en afgesloten bos- en natuurterreinen	11
2.1	De belangrijkste resultaten	11
2.2	Vergelijking met 1995	11
2.3	Regionale verschillen	12
2.4	De Natuurschoonwet	13
2.5	Waterleidingbedrijven	15
2.6	Onderscheid in terreintypen	16
3	Opengestelde en afgesloten natuurterreinen rond de G30	19
3.1	De belangrijkste resultaten	19
3.2	Opdeling in clusters van steden	20
4.	Kwalitatieve aspecten	23
4.1	Programma Beheer	23
4.2	Opengestelde terreinen	24
4.3	Afgesloten terreinen	27
4.4	Toezicht	29
4.4	Beleefbaarheid	29
5	Conclusies en aanbevelingen	31
5.1	Samenvatting en conclusies	31
5.2	Discussie en aanbevelingen	33
	Lijst met figuren en tabellen	35
	Literatuurlijst	37
	Bijlage 1: Vragenlijst particulieren	39
	Bijlage 2: Vragenlijst gemeenten met 1 of 2 terreinen	43

1 INLEIDING

In deze inleiding wordt de aanpak van het onderzoek beschreven. Achtereenvolgens komen aanleiding en doelstelling, gebruikte gegevensbronnen, afstemming op eerder onderzoek en de opzet van de enquête aan de orde. De inleiding wordt afgesloten met een leeswijzer.

1.1 Aanleiding en doelstelling

De openstelling van bos- en natuurterreinen voor bezoekers is een belangrijke beleidsdoelstelling voor het Rijk. Deze is vastgelegd in de Agenda Vitaal Platteland (2004). Het is voor het ministerie belangrijk om te weten of de openstelling de afgelopen jaren is toe- dan wel afgenomen en wat eventueel gedaan kan worden om de openstelling verder te vergroten.

In 1995 werd de openstelling van natuurterreinen voor het eerst onderzocht (Bos en natuur: open of gesloten?, Grontmij 1995). In die studie kwam de situatie bij grote terreinbeheerders, gemeenten en particulieren aan de orde.

In 2003-2004 is het onderzoek door de Stichting Recreatie herhaald (Openstelling bos en natuur 2003) voor de vier grote terreinbeheerders: Staatsbosbeheer, Natuurmonumenten, de Provinciale Landschappen en Defensie. Het onderzoek waarvan in deze rapportage verslag wordt gedaan, sluit aan op deze studie en gaat over de situatie bij gemeenten, particulieren en publieksrechtelijke eigenaren.

Voor deze eigenaren wordt een globaal, landelijk beeld geschetst van de openstelling. De situatie rondom de dertig grootste steden (G30) is meer gedetailleerd in beeld gebracht omdat het groen in en om de stad (GIOS) een beleidsprioriteit van het Rijk vormt. Voor bos- en natuurterreinen om en nabij de stad is openstelling daarom extra belangrijk.

De doelstelling van dit onderzoek is aan te tonen of de openstelling is toe- of afgenomen en aanbevelingen te doen om de openstelling te vergroten.

1.2 Aanpak

De data die voor de analyses zijn gebruikt, zijn afkomstig uit drie bronnen: subsidieaanvragen bij de Dienst Regelingen, een enquête en bestaande literatuur.

Subsidieaanvraag bij de Dienst Regelingen

Ook bij het onderzoek uit 1995 zijn gemeenten en particulieren meegenomen. Dit gebeurde door de subsidieaanvragen bij de Dienst Regelingen te analyseren. Dit betrof aanvragen in het kader van de Natuurschoonwet (NSW) en de regeling Functiebeloning Natuur. Laatstgenoemde regeling bestaat niet meer. Nu kunnen particulieren subsidie krijgen voor het beheer van hun terrein via de Subsidieregeling natuurbeheer 2000 die onderdeel is van het Programma Beheer. Eén van de voorwaarden voor toekenning van de subsidie is de openstelling van dit terrein voor publiek, gedurende 358 dagen per jaar, tussen zonsopkomst en zonsondergang. Voor deze openstelling mag geen vergoeding worden gevraagd en de toegankelijkheid van het terrein moet worden bekend gemaakt met borden. In feite zijn alle terreinen waar beheersubsidie voor wordt verleend opengesteld voor bezoekers. Er zijn daarop drie uitzonderingssituaties:

- 1) Openstelling is niet mogelijk, bijvoorbeeld omdat het terrein niet bereikbaar of toegankelijk is. Daarbij valt te denken aan gevaarlijke situaties in het terrein zelf (moerassen, trilvenen) of een gebrekkige ontsluiting (door het ontbreken van een openbare weg of afgesloten omliggende terreinen)
- 2) Openstelling is niet wenselijk vanwege natuurwetenschappelijke redenen. Het belangrijkste doel van het verstrekken van de subsidie is het instandhouden van (bijzondere) flora en fauna. Als openstelling tot schade en/of verstoring kan leiden, mag een terrein voor publiek afgesloten worden.
- 3) Openstelling is niet wenselijk vanwege privacy redenen. Het gaat hierbij niet om het afsluiten van woonhuis, erf of tuin, maar om een extra buffer rond erf of tuin.

Voor bovengenoemde uitzonderingsgevallen moet een ontheffing worden aangevraagd. Of deze ontheffing ook wordt verleend, hangt af van de bevindingen van de Dienst Landelijk Gebied en het besluit dat de Dienst Regelingen neemt (Aertsen *et al*, 2005).

In dit onderzoek brengen wij de gegevens over openstelling in beeld zoals die blijken uit de subsidieaanvragen onder Programma Beheer. Uit deze – toegekende – subsidieaanvragen blijkt voor hoeveel natuur subsidie wordt verstrekt (in ha) en voor hoeveel natuur een uitzondering op de openstelling van het terrein wordt gemaakt (in ha). Wij vergelijken deze cijfers met de data van het onderzoek uit 1995. Hiermee wordt duidelijk of er in de openstelling door gemeenten, particulieren en publieksrechtelijke eigenaren veranderingen zijn opgetreden.

Enquête

De subsidiegegevens leveren geen waterdicht beeld op van de uiteindelijke openstelling van natuur in heel Nederland omdat niet iedereen een subsidie aanvraagt. Omdat van de situatie rond de 30 grootste steden een meer gedetailleerd beeld vanuit het beleid gewenst is, is daar een enquête uitgezet. De resultaten van deze enquête zijn vervolgens ook gebruikt als aanvulling op het landelijke beeld dat uit de gegevens van de Dienst Regelingen naar voren komt.

De begrippen die in de enquête zijn gehanteerd, sluiten aan bij het openstellingonderzoek uit 1995 en het herhalingsonderzoek uit 2003. De vragen gaan over openstelling, terreintype en subsidieaanvraag onder Programma Beheer, de redenen voor openstelling of afsluiting van terreinen en het geschatte aantal bezoekers van opengestelde terreinen. De verwachting is dat de hoogte van de vergoeding een belangrijke rol speelt in de afweging om een terrein al dan niet open te stellen. Naar de mening van eigenaren hierover is in de enquête ook gevraagd.

Door te werken met een enquête wordt het openstellingpercentage voor de omgeving van de G30 betrouwbaarder. Immers, hiermee worden in principe alle particuliere eigenaren, gemeenten en publieksrechtelijke organisaties meegenomen. Dus niet alleen die eigenaren die een subsidie hebben aangevraagd.

Overige bronnen

Een aantal grondbezitters, zoals de waterschappen en de waterleidingbedrijven, komt niet in aanmerking voor subsidie onder het Programma Beheer. Zij maken daardoor geen deel uit van de landelijke gegevens die via Dienst Regelingen verstrekt zijn. Voor de waterleidingbedrijven is daarom gebruik gemaakt van een rapport van DLV (2003) waarin de openstelling van natuur aan bod komt. Over de openstelling van waterschapsterreinen zijn geen gegevens beschikbaar. Deze zijn daarom niet meegenomen in het landelijk beeld. Wel zijn ze meegenomen in de enquête voor de situatie rond de G30.

1.3 Afstemming met eerder onderzoek

Het onderzoek sluit aan bij eerder onderzoek voor wat betreft de gehanteerde uitgangspunten, definities en selectiecriteria.

Uitgangspunten

De belangrijkste uitgangspunten, die aansluiten bij het eerdere onderzoek van de Stichting Recreatie zijn:

- ‘Terreinen’ zijn gebieden/objecten die duidelijk begrensd en als administratieve eenheid herkenbaar zijn.
- Het onderzoek geldt voor terreinen groter of gelijk aan 5 hectare.
- Het onderzoek betreft bossen en overige natuurgebieden; zowel natte als droge terreinen. De grote wateren worden niet meegenomen.
- Afsluiting na zonsondergang wordt buiten beschouwing gelaten.
- Het gaat in principe om alle natuurterreinen in eigendom van een partij. Dus ook recent aangekochte terreinen, waar natuurontwikkeling, inrichting e.d. nog plaatsvindt.
- Bij terreinen waarbij sprake is van meerjarige (erf)pachtcontracten wordt de pachter benaderd. Deze pachter is dan vaak verantwoordelijk voor bijvoorbeeld openstelling en niet de terreineigenaar.

Het operationaliseren van ‘openstelling’

In het onderzoek van de Stichting Recreatie uit 2003 naar de openstelling van natuurgebieden van Staatsbosbeheer, Natuurmonumenten, Provinciale Landschappen en Defensie is onderscheid gemaakt in verschillende vormen van openstelling:

- A. Volledig opengesteld: toegang gedurende het hele jaar, kosteloos en ook buiten de wegen en paden.
- B. Opengesteld op wegen en paden: toegang gedurende het hele jaar, kosteloos.
- C. Beperkt opengesteld: toegang met een bewijs van toegang of lidmaatschap.
- D. Tijdelijk opengesteld: alleen toegang binnen een bepaalde periode.
- E. Hoog beleefbaar: 1) volledig visueel beleefbaar, 2) verhoogde beleefbaarheid door observatievoorzieningen of 3) groot aantal excursies.
- F. Beleefbaar/ afgesloten: 1) afgesloten, beleefbaar via excursies, 2) afgesloten, visueel beleefbaar, 3) afgesloten.

Dit onderscheid is bij dit onderzoek naar openstelling bij particulieren en gemeenten niet te hanteren. Bij de subsidieaanvraag onder het Programma Beheer wordt slechts onderscheid gemaakt tussen ‘toegang in de vorm van betreding’ gedurende 358 dagen in het jaar (categorie A en B in bovengenoemde indeling) en afgesloten terreinen (categorie C t/m F). Dat onderscheid wordt in dit onderzoek dan ook gehanteerd. Bij de enquête is het onderscheid in verschillende openstellingcategorieën (A t/m F) ook niet gebruikt omdat dit het invullen te complex zou maken. Dat zou kunnen leiden tot een lage respons en onbetrouwbare resultaten door een verschil in interpretatie.

De dertig grootste steden

Voor een gedetailleerd beeld van de openstelling van terreinen rond de grote steden in Nederland zijn de 30 steden van het Grote Steden Beleid (GSB) onderzocht:

Alkmaar	Dordrecht	Helmond	Rotterdam
Almelo	Eindhoven	Hengelo	Schiedam
Amersfoort	Emmen	Den Bosch	Tilburg
Amsterdam/	Enschede	Leeuwarden	Utrecht
Amsterdam ZO	Den Haag	Leiden	Venlo
Arnhem	Groningen	Lelystad	Zaanstad
Breda	Haarlem	Maastricht	Zwolle
Deventer	Heerlen	Nijmegen	

Uitgegaan is van een straal van 10 km vanaf de rand van de stad, zoals gebruikelijk bij onderzoek naar recreatie dicht bij huis en groen in en om de stad.

1.4 Aanpak van de enquête

De naam en adresgegevens van de te enquêteren particulieren en gemeenten zijn via het kadaster verkregen. De selectie van de adresgegevens vond plaats via de volgende stappen:

- Het tekenen/ bepalen van een buffer van 10 km rond de G30.
- Het selecteren van de gewenste categorieën bodemgebruik uit de CBS bodemstatistiek. Er is voor gekozen om de categorieën 'bos', 'droog natuurlijk terrein', 'nat natuurlijk terrein' en 'overig binnenwater' in de selectie op te nemen.
- Het combineren van bovenstaande selecties leverde de polygonen (coördinaten van de exacte locaties) op waarvan de adresgegevens nodig zijn. De polygonen zijn naar het Kadaster opgestuurd, dat de benodigde adressen leverde.
- Uit de geleverde adressen zijn de grote terreinbeheerders (Staatsbosbeheer, Natuurmonumenten, de Provinciale Landschappen en Defensie) verwijderd. Deze zijn al voor het onderzoek 'Openstelling bos en natuur 2003' benaderd.

Voor gemeenten zijn de aanvullende vragen over reden voor openstelling/ afsluiten van terreinen minder relevant. Gemeenten kregen daarom een ingekorte enquête. Bijlage 1 en 2 bevatten de verschillende enquêteformulieren die zijn verstuurd.

Particulieren kregen de mogelijkheid om de enquêteformulieren op papier in te vullen en per retour enveloppe terug te sturen of om de enquête digitaal in te vullen (via een gecodeerde toegang tot de website van Stichting Recreatie). Van deze laatste mogelijkheid werd weinig gebruik gemaakt (slechts 16 ingevulde formulieren).

Het is uiteraard mogelijk dat een eigenaar meerdere terreinen heeft. Bij particulieren kunnen deze terreinen verspreid over het land liggen. Om er voor te zorgen dat deze eigenaren de enquête goed invullen is bij hen een kaart met de geselecteerde (en genummerde) terreinen en een invultabel toegevoegd. Hierdoor is het mogelijk om de resultaten voor de verschillende geselecteerde steden zuiver te houden. Ook vergemakkelijkt het de eigenaar om de enquête in te vullen, wat de respons verhoogt. Er zijn ongeveer 100 enquêtes met kaarten verstuurd.

Respons op de enquête

Er zijn ongeveer 2.600 enquêtes verstuurd. Hiervan is 29% teruggekomen. De teruggestuurde formulieren waren niet allemaal goed ingevuld. Ongeveer eenderde van de aangeschreven grondbezitters bleek geen natuur te bezitten. Er is dus een aantal enquêtes ten onrechte verstuurd, maar het is onduidelijk hoeveel. De werkelijke respons is daardoor moeilijk in te schatten.

Bij de koppeling tussen de CBS-bodemstatistiek polygonen en het kadasterbestand werd achteraf duidelijk dat de eigendomsgrenzen niet voor 100% overeen komen met de grenzen in bodemgebruik. Op de kaart kunnen bij grensgevallen een paar pixels 'natuur' op een kadastraal perceel 'landbouw' staan. In dat geval is het adres van de boer in het bestand opgenomen. Hierdoor zijn er veel grondeigenaren per abuis aangeschreven als bezitter van een natuurterrein. Voor boeren wiens grond grenst aan natuurgebieden kan dat gevoelig liggen. Dat bleek ook uit enkele reacties.

Bij een volgend onderzoek zou het hanteren van een kleine buffer rond de geselecteerde polygonen veel onnodig werk besparen. Het genoemde probleem viel bij het selecteren van de eigenaren niet te voorspellen. Selectie vindt geautomatiseerd

plaats en het kadaster levert alleen een adressenbestand. Van tevoren was onduidelijk hoeveel particulieren en gemeenten er rond de G30 bos of natuur bezitten. Het aantal van 2600 adressen kon dus niet op basis van kennis als 'te hoog' ingeschat worden.

1.5 Leeswijzer

De verschillende bronnen staan aan de basis van de hoofdstukindeling. Hoofdstuk 2 is voornamelijk gebaseerd op de gegevens die via de Dienst Regelingen zijn verkregen. Het zijn *landelijke* cijfers over de openstelling van bos en natuur van gemeenten en particulieren. Hoofdstuk 3 is gebaseerd op de uitkomsten van de enquête en gaat specifiek over openstelling rond de G30. Hoofdstuk 4 gaat over kwalitatieve aspecten zoals het gebruik van (subsidie)regelingen, argumenten voor- of tegen openstelling, het houden van toezicht en beleefbaarheid. Dit hoofdstuk is ook gebaseerd op de uitkomsten van de enquête. Het rapport sluit af met een samenvatting en conclusies en de belangrijkste aanbevelingen die daaruit voortvloeien (hoofdstuk 5).

2 LANDELIJKE GEGEVENS OPENGESTELDE EN AFGESLOTEN BOS- EN NATUURTERREINEN

Dit hoofdstuk met landelijke gegevens over opengestelde en afgesloten bos- en natuurterreinen van particulieren en gemeenten is voor het grootste deel gebaseerd op gegevens via subsidieaanvragen onder Programma Beheer. De belangrijkste resultaten (paragraaf 2.1) worden gevolgd door een vergelijking met de resultaten uit 1995 (paragraaf 2.2) en een uitsplitsing in vier regio's (paragraaf 2.3). Daarna komen achtereenvolgens de Natuurschoonwet (paragraaf 2.4), de situatie bij de waterleidingbedrijven (paragraaf 2.5) en het onderscheid in natte en droge natuur (paragraaf 2.6) aan bod. In deze laatste drie paragrafen zijn ook aanvullende resultaten uit de enquête opgenomen.

2.1 De belangrijkste resultaten

Tabel 1: Opengestelde en afgesloten natuur bij particulieren¹ en gemeenten in 2004

2004	Particulieren ¹		Gemeenten		Waterleiding- bedrijven		Totaal	
Opengesteld (ha)	112.308	(84%)	50.406	(95%)	17.528	(70%)	180.242	(85%)
Afgesloten (ha)	21.679	(16%)	2.538	(5%)	7.472	(30%)	31.689	(15%)
Totaal (ha)	133.986		52.944		25.000		211.931	

1. De groep particulieren is een diverse categorie. Hieronder vallen uiteraard de particuliere grondbezitters, maar ook NV's, BV's, erven, stichtingen en verenigingen.

Bron: Dienst Regelingen, 2004 & DLV, 2003

- Het landelijke openstellingpercentage particulieren, gemeenten en waterleidingbedrijven is 85%. Dat houdt tegelijkertijd in dat de resterende 15% van de oppervlakte bos en natuur is afgesloten voor publiek.
- Het openstellingpercentage van waterleidingbedrijven is met 70% lager dan het openstellingpercentage van particulieren en gemeenten (resp. 84% en 95%).
- Wanneer de waterleidingbedrijven buiten beschouwing worden gelaten en het totaal wordt bepaald voor particulieren en gemeenten tezamen, dan bedraagt het openstellingpercentage 87%.
- Via genoemde bronnen is 211.931 ha aan bos en natuur van particulieren, gemeenten en waterleidingbedrijven onderscheiden. Het grootste deel daarvan is in bezit van particulieren (63%).

2.2 Vergelijking met 1995

Tabel 2: Percentage opengestelde natuur bij particulieren en gemeenten in 1995

1995	Particulieren		Gemeenten		Totaal	
Opengesteld (ha)	58.209	81 (%)	22.727	100 (%)	80.936	86 (%)
Afgesloten (ha)	13.640	19 (%)	0	0 (%)	13.640	14 (%)
Totaal (ha)	71.849		22.727		94.576	

Bron: Grontmij, 1995

- Er wordt in vergelijking met de regeling Functiebeloning Natuur uit 1995 voor een groter areaal subsidie aangevraagd. In 1995 werd er voor 94.576 ha subsidie aangevraagd, in 2004 (Programma Beheer) was dat 186.930 ha. Dat is bijna een verdubbeling.
- Deze toename in subsidieaanvraag (in ha) geldt voor zowel gemeenten als particulieren. Voor gemeenten is de toename 133%, voor particulieren 86%.
- Uit de nieuwe cijfers uit 2004 blijkt dat ook gemeenten terreinen hebben die voor publiek zijn afgesloten. In de cijfers uit 1995 was dat niet zichtbaar. Onder de regeling Programma Beheer is ruim 2.500 ha afgesloten voor publiek. Procentueel is dat ruim 5%.
- Het openstellingpercentage voor particulieren is gestegen van 81% naar 84%, volgens de gegevens van de Dienst Regelingen.

2.3 Regionale verschillen

In aansluiting op eerder onderzoek worden de openstellinggegevens uitgesplitst in vier regio's:

- **Noord:** Friesland, Groningen, Drenthe
- **West:** Noord-Holland, Zuid-Holland, Utrecht, Flevoland
- **Oost:** Overijssel, Gelderland
- **Zuid:** Noord-Brabant, Zeeland, Limburg

De resultaten staan in de tabellen 3 en 4.

Tabel 3: Open en afgesloten bos- en natuurterreinen van particulieren

Particulieren ¹	Totaal ² 2004	Totaal ² 1995	Opengesteld 2004	Opengesteld 1995	Afgesloten 2004	Afgesloten 1995
Noord	18.555	7.135	14.982 (81%)	5.644 (79%)	3.572 (19%)	1.491 (21%)
West	25.341	14.303	18.870 (74%)	13.068 (91%)	6.471 (26%)	1.235 (9%)
Oost	59.556	39.756	50.981 (86%)	31.545 (79%)	8.575 (14%)	8.211 (21%)
Zuid	30.534	10.655	27.475 (90%)	7.952 (75%)	3.059 (10%)	2.703 (25%)
Nederland	133.986	71.849	112.308 (84%)	58.209 (81%)	21.679 (16%)	13.640 (19%)

1. De groep particulieren is een diverse categorie. Hieronder vallen uiteraard de particuliere grondbezitters, maar ook NV's, BV's, erven, stichtingen en verenigingen.

2. Totaal betreft hier het totale aantal ha waar subsidie voor is aangevraagd

Bron: Dienst Regelingen, 2004 & Grontmij, 1995

Tabel 4: Open en afgesloten bos- en natuurterreinen van gemeenten

Gemeenten	Totaal ¹ 2004	Totaal ¹ 1995	Opengesteld 2004	Opengesteld 1995	Afgesloten 2004	Afgesloten 1995
Noord	1.963	267	1.963 (100%)	267 (100%)	0 (0%)	0 (0%)
West	12.628	632	11.501 (91%)	632 (100%)	1126 (9%)	0 (0%)
Oost	15.447	475	14.719 (95%)	4.751 (100%)	728 (5%)	0 (0%)
Zuid	22.907	17.077	22.223 (97%)	17.077 (100%)	684 (3%)	0 (0%)
Nederland	52.944	22.727	50.406 (95%)	22.727 (100%)	2.538 (5%)	0 (0%)

1. Totaal betreft hier het totale aantal ha waar subsidie voor is aangevraagd

Bron: Dienst Regelingen, 2004 & Grontmij, 1995

- In 2004 had de regio Zuid het hoogste percentage opengestelde natuur. In de regio West is het percentage opengestelde natuur voor zowel particulieren (74%) als gemeenten (91%) het laagst.
- In de regio Noord zijn de openstellingpercentages van zowel particulieren als gemeenten vrijwel gelijk gebleven. Het areaal waarvoor subsidie is aangevraagd, is – net als in de andere regio's – wel toegenomen.
- In de regio West is het openstellingpercentage bij particulieren gedaald. In 1995 was 91% van het areaal opengesteld, nu is dat 74%. De oppervlakte afgesloten natuur is toegenomen van 1.235 ha naar 6.471 ha. Dat is ruim 5 keer zoveel, terwijl de totale oppervlakte natuur waarvoor subsidie wordt verleend met een factor 2 is toegenomen. Ook het percentage opengestelde natuur van gemeenten is gedaald: naar 91% (tegen 100% in 1995).
- In de regio Oost is het openstellingpercentage bij particulieren gestegen (van 79% naar 86%). Het percentage afgesloten natuur is daarmee omlaag gegaan. Voor gemeenten geldt dat het openstellingpercentage is gedaald. In 1995 waren er geen afgesloten terreinen bekend. In 2004 is in de regio Oost ongeveer 700 ha natuur van gemeenten (5%) afgesloten.
- In de regio Zuid is het openstellingpercentage bij particulieren gestegen (van 75% naar 90%). Het openstellingpercentage van gemeenten is met 97% nog altijd hoog. In de regio Zuid hebben gemeenten veel natuur in bezit.

2.4 De Natuurschoonwet

De Natuurschoonwet (NSW) is gericht op het instandhouden en bevorderen van natuurschoon door eigenaren van landgoederen en historische buitenplaatsen fiscale voordelen te bieden. De Natuurschoonwet 1928 hanteert als definitie:

“Een landgoed is een, in Nederland gelegen, geheel of gedeeltelijk met bossen of andere houtopstanden bezette onroerende zaak – daaronder begrepen die waarop een buitenplaats of andere, bij het karakter van het landgoed passende, opstallen voorkomen – voorzover het blijven voortbestaan van die onroerende zaak in zijn karakteristieke verschijningsvorm voor het behoud van het natuurschoon wenselijk is” (LASER, 2004).

Om voor de Natuurschoonwet in aanmerking te komen, moeten eigenaren hun terrein openstellen voor publiek. Hierbij wordt dezelfde insteek gehanteerd als bij de eerder toegelichte Subsidieregeling natuurbeheer 2000: uitzonderingen daargelaten –

natuurwetenschappelijke of privacy redenen – moet het terrein zijn opengesteld voor publiek.

Tabel 5: Natuurschoonwet per gebiedstype en per regio in ha (2004)

2004	Natuur	Bos	Landbouw	Water	Totaal
Noord	696	3.933	1.406	73	6.108
Oost	4.208	33.833	16.477	856	55.374
West	359	8.593	3.091	292	12.335
Zuid	1.124	10.029	3.316	427	14.896
Totaal	6.387	56.388	24.290	1.648	88.713

Bron: Dienst Regelingen, 2004

Tabel 6: Natuurschoonwet per gebiedstype en per regio in ha (1995)

1995	Natuur	Bos	Landbouw	Water	Totaal
Noord	243	1.853	517	41	2.654
Oost	567	14.717	6.570	326	22.180
West	100	4.682	2.190	205	7.177
Zuid	411	6.324	1.982	299	9.016
Totaal	1.321	27.576	11.259	871	41.027

Bron: Grontmij, 1995

- In 2004 valt er bijna 89.000 ha grond onder de Natuurschoonwet. Het grootste deel daarvan is bos (64%).
- Bij vergelijking van de gegevens uit 1995 en 2004 blijkt dat er meer grondeigenaren gebruik maken van de regeling. De oppervlakte waarvoor NSW is toegekend is in de tussentijd meer dan verdubbeld. In 1995 was dat nog 41.027 ha, in 2004 88.713 ha.
- Het valt op dat het aandeel natuur op de landgoederen in de afgelopen periode is toegenomen. De oppervlakte natuur waarvoor NSW is toegekend, is in de periode tussen 1995 en 2004 met bijna een factor 5 toegenomen. De andere vormen van bodemgebruik (bos, landbouw en water) vertoonden in dezelfde periode een verdubbeling van de oppervlakte. Het aandeel natuur is met 7% nog altijd relatief laag.

Overlap tussen de Natuurschoonwet en Programma Beheer

De Natuurschoonwet en het Programma Beheer zijn twee regelingen die naast elkaar opereren. Particulieren kunnen, als zij aan de voorwaarden voldoen, via beide instrumenten subsidie of fiscale voordelen krijgen. Dat komt omdat de regelingen verschillende doelen voorstaan. De NSW is een – passief – instrument dat de instandhouding van natuurschoon waarborgt. Het Programma Beheer is een instrument dat – actief – het beheer van de natuur mogelijk maakt. Op landelijk niveau is het onduidelijk hoeveel particulieren van beide regelingen gebruik maken. Hierdoor is het niet bekend in hoeverre de oppervlakten die in paragraaf 2.4 worden genoemd, bij de oppervlakten uit paragraaf 2.3 kunnen worden opgeteld.

In de enquête is aan particuliere eigenaren rond de G30 gevraagd of zij in aanmerking komen voor het Programma Beheer, de Natuurschoonwet en voorheen de Functiebeloning Natuur. Er zijn 390 formulieren teruggestuurd waarin deze vragen correct waren beantwoord.

Tabel 7: Relatie tussen Natuurschoonwet en Programma Beheer

	Wel Programma Beheer	Geen Programma Beheer	Totaal
Wel Natuurschoonwet	107	71	178
Geen Natuurschoonwet	56	156	212
Totaal	163	227	390

- 46 % van de respondenten maakt gebruik van de Natuurschoonwet. Niet alle respondenten *kunnen* gebruik maken van de NSW (want niet alle bos/ natuureigenaren voldoen aan de voorwaarden om gerangschikt te worden als landgoed). Het percentage geeft dus niet precies weer hoeveel van de mogelijke NSW-aanvragers van de regeling gebruik maken.
- Van de respondenten die gebruik maken van de Natuurschoonwet vraagt 60% ook subsidie onder het Programma Beheer aan. De resterende 40% doet dat niet.
- Omgekeerd kan ook geconcludeerd worden dat 66% van degenen die subsidie aanvragen onder het Programma Beheer ook gebruik maken van de Natuurschoonwet.

Over de relatie tussen de vroegere Functiebeloning Natuur en de Natuurschoonwet in 1995 kan alleen bij benadering iets worden gezegd. Het hoeft immers niet zo te zijn dat een respondent die invult ooit subsidie onder de Functiebeloning Natuur te hebben gekregen, dat in het jaar 1995 kreeg. In ieder geval kan op basis van de enquête-uitkomsten geschat worden dat van degenen die Functiebeloning Natuur kregen er 72% ook gebruik maakten van de Natuurschoonwet. En dat van degene die gebruik maakten van de Natuurschoonwet er 51% ook subsidie onder Functiebeloning Natuur aanvraagden (zie tabel 8).

Tabel 8: Relatie tussen Natuurschoonwet en Functiebeloning Natuur

	Wel Functiebeloning Natuur	Geen Functiebeloning Natuur	Totaal
Wel Natuurschoonwet	84	82	166
Geen Natuurschoonwet	33	180	213
Totaal	117	262	379

2.5 Waterleidingbedrijven

Waterleidingbedrijven bezitten veel natuur die ingezet wordt bij de winning en/ of zuivering van ons drinkwater. Vooral in de duingebieden hebben de waterleidingbedrijven veel terreinen in bezit en leveren zij een belangrijke bijdrage in de bescherming van natuur. In totaal bezitten de 17 waterleidingbedrijven 25.000 ha natuur. Daarvan is 17.528 ha (70%) opengesteld voor publiek (DLV, 2003). In tabel 9 staan de openstellingcijfers voor de waterleidingbedrijven.

Tabel 9 Opengestelde bos- en natuurterreinen van de waterleidingbedrijven

	Totaal aantal gebieden	Aantal opengestelde gebieden	Totaal aantal hectares opengestelde gebieden
Waterbedrijf Groningen	5	0	0
Vitens, regio Fryslan	13	2	4,3
Waterleidingmaatschappij Drenthe	15	10	619
Vitens, regio Overijssel	23	18	560
Hydron Flevoland	x	x	x
Vitens, regio Gelderland	39	23	759,5
Hydron Midden NL	27	8	101,7
Gemeentewaterleidingen Amsterdam	2	1	3.400
PWN Waterleidingbedrijf Noord-Holland	2	2	7.200
WRK	-	-	-
Waterbedrijf Europoort	4	1	27
Duinwaterbedrijf ZH	3	3	2.290
Hydron ZH	10	0	0
Delta Nutsbedrijven	6	6	1.150
Brabant Water	36	24	839,5
Brabantse Biesbosch	3	0	0
Tilburgsche Waterleidingmaatschappij	1	0	0
Waterleidingmaatschappij Limburg	32	9	577
Totaal	221	107	17.528

Bron: DLV, 2003

Omdat de drinkwaterbedrijven geen subsidie aan kunnen vragen onder het Programma Beheer hoeven zij niet aan openstellingcriteria (toegankelijkheid/paddichtheid) te voldoen. Bij het aangeven of terreinen al dan niet opengesteld zijn wordt dan ook een ruime definitie van openstelling gehanteerd:

“De manier van openstelling verschilt per bedrijf en gebied omdat het veelal samenhangt met de waarden van het gebied en de wenselijkheid en mogelijkheid ten aanzien van de primaire hoofdfunctie (waterwinning). Sommige waterbedrijven bieden alleen toegang in bepaalde delen van hun gebieden, anderen gedurende een bepaalde periode van het jaar, weer anderen alleen voor één bepaalde doelgroep of alleen visueel, bijv. middels doorkijkjes of zichtlijnen”(DLV, 2003).

Deze definitie sluit niet exact aan bij de afbakening van dit onderzoek. Het zijn echter de enige landelijke gegevens die beschikbaar zijn over openstelling van terreinen van waterleidingbedrijven. Vandaar dat ze – ondanks de ruimere definitie – opgenomen zijn.

2.6 Onderscheid in terreintypen

In het onderzoek van de Stichting Recreatie uit 2004 naar de openstelling van bos- en natuurterreinen van de grote terreinbeheerders, bleek het onderscheid tussen natte en droge natuur van belang. In deze studie is daarom ook voor gemeenten en particulieren de situatie voor natte en droge natuur in geanalyseerd.

Voor de analyse van de subsidieaanvragen via de Dienst Regelingen zijn de opgegeven beheerspakketten onderverdeeld in drie categorieën: droge natuur, natte natuur en

onbekend. Voor veel beheerspakketten spreekt het voor zich dat ze onder droge of natte natuur vallen. Voor een aantal natuurtypen is dit lastiger. Hier kan de verschijningsvorm zowel nat als droog zijn. Op papier – via het beheerspakket in de subsidieaanvraag – is niet te achterhalen wat de verschijningsvorm is. Bij de verwerking van de gegevens van de Dienst Regelingen is daarom een categorie ‘onbekend’ opgesteld. De volgende beheerspakketten vallen onder de genoemde categorieën:

- **Droge natuur:** Heide, struweel, akker, bos, droog soortenrijk grasland, soortenrijk stuifzand, droge heide.
- **Natte natuur:** Plas en ven, moeras, rietcultuur, hoogveen, soortenrijke plas, soortenrijke ven, beek en duinrel, trilveen, overjarig rietland, veenmosrietland en moerasheide, nat soortenrijk grasland, natte heide, levend hoogveen.
- **Onbekend:** (half) Natuurlijk grasland, grootschalige natuur, soortenrijk weidevogelgrasland, zeer soortenrijk weidevogelgrasland, winterweidegasten, omvorming ‘bos met verhoogde natuurwaarde’, bos met verhoogde natuurwaarde, natuurbos, hakhout en griend, middenbos.

Een discussiepunt in de selectie was ‘bos’. Dat is onder droge natuur geschaard omdat het standaard bostype vaak als droog valt te omschrijven. Als een bos wel nat is, dan valt het vaak onder andere beheersvormen. Bijvoorbeeld bos met verhoogde natuurwaarden of hakhout/ griend.

Ook in de enquête is gevraagd of een terrein droog of nat is. Deze resultaten zijn naast de gegevens van de Dienst Regelingen opgenomen in tabel 10.

Tabel 10: Openstelling van droge/ natte natuur

	Opengesteld (ha) Bron: Dienst Regelingen ¹	Afgesloten (ha) Bron: Dienst Regelingen ¹	Opengesteld (ha) Bron: Enquête	Afgesloten (ha) Bron: Enquête
Droge natuur	85.476 (91%)	7.941 (9%)	35.797 (85%)	6.196 (15%)
Natte natuur	14.774 (72%)	5.756 (28%)	7.026 (82%)	1.521 (18%)
Onbekend ²	62.464 (86%)	10.520 (14%)	-	-
Totaal	162.714 (87%)	24.217 (13%)	42.822 (85%)	7.717 (15%)

1. Gegevens via subsidieregeling Programma Beheer

2. Bij de gegevens van de Dienst Regelingen zijn de terreintypes gecodeerd. Voor een deel van deze codes valt op papier niet te achterhalen of zij droge of natte natuur vertegenwoordigen. Vandaar de toegevoegde categorie ‘onbekend’.

- Uit de enquêteresultaten valt geen groot verschil in openstelling tussen droge en natte natuur af te leiden.
- Uit de gegevens die de Dienst Regelingen via subsidieaanvragen heeft verstrekt, komt wel een verschil in openstelling tussen droge en natte natuur naar voren. Terreinen met droge natuur zijn duidelijk meer opengesteld (91%) dan terreinen met natte natuur (72%).
- In 1995 is het onderscheid in terreintype voor particulieren en gemeenten niet in de analyse meegenomen. Het is daardoor niet mogelijk om een vergelijking met 1995 te maken.

3 OPENGESTELDE EN AFGESLOTEN NATUURTERREINEN ROND DE G30

In dit hoofdstuk staat de situatie rondom de dertig grootste steden centraal. De analyses zijn gebaseerd op de uitkomsten van de enquête. Allereerst worden de belangrijkste resultaten gepresenteerd (paragraaf 3.1), waarbij onder andere een vergelijking wordt gemaakt met de landelijke gegevens. Vervolgens worden de dertig steden ingedeeld in clusters waardoor regionale verschillen kunnen worden belicht (paragraaf 3.2).

3.1 De belangrijkste resultaten

Tabel 11: Opengestelde en afgesloten bos- en natuurterreinen rond de G30, 2004

G30	Opengesteld (ha)		Afgesloten (ha)		Totaal (ha)
Particulieren	36.718	90 (%)	4.306	10 (%)	41.024
Gemeenten	16.684	99 (%)	131	1 (%)	16.815
Totaal	53.402	92 (%)	4.437	8 (%)	57.839

Bron: Enquête

- Het openstellingpercentage voor particulieren en gemeenten ligt rond de G30 nog iets hoger dan het landelijk percentage: 92% om 87% landelijk. Bij de enquêteresultaten zitten twee grote terreinen waarvoor toegang moet worden betaald: het Noord-Hollands duinreservaat (7.000 ha) en de Hoge Veluwe (circa 3.800 ha binnen een straal van 10km rond Arnhem). Deze terreinen zijn bij de berekening als opengesteld geïnterpreteerd, terwijl ze bij de gegevens van Dienst Regelingen niet in het bestand voorkomen. Als deze grote terreinen buiten de berekening worden gehouden, komt het openstellingpercentage nog altijd op 91% uit.
- Het hogere openstellingpercentage rond de G30 (in vergelijking met het landelijk cijfer) kan te maken hebben met enkele grote opengestelde terreinen van waterleidingbedrijven. Ook zit er relatief meer natuur van gemeenten in de selectie zit. Gemeenten hebben een hoog percentage natuur opengesteld voor publiek.
- Het valt op dat in de enquêteresultaten rond de G30 bijna geen afgesloten gemeenteterreinen voorkomen, terwijl dat landelijk, via de subsidieaanvragen, wel het geval is. Landelijk gezien is 5% van de terreinen van gemeenten afgesloten voor publiek.

De grootte van de terreinen

Bij de openstellingpercentages wordt gekeken naar de *oppervlakten* opengestelde en afgesloten terreinen (in ha). Een andere benadering is om te kijken naar het *aantal* terreinen. Bij analyse van het aantal opengestelde en afgesloten terreinen valt op dat er een relatief groot aantal (37%) afgesloten is. Deze afgesloten terreinen zijn relatief klein van omvang. De gegevens uit de enquête op een rij:

- 233 opengestelde terreinen; gemiddeld 83,4 ha
- 136 afgesloten terreinen; gemiddeld 20,1 ha

Bij bovenstaande gegevens is alleen naar volledig opengestelde of volledig afgesloten terreinen gekeken. De deels opengestelde/ afgesloten terreinen zijn uit deze analyse gelaten.

3.2 Opdeling in clusters van steden

Bij enkele van de geselecteerde steden is het aantal terreinen dan wel de respons te laag om uitspraken te doen over het openstellingpercentage. Daarom is er gekozen voor een clustering van steden:

- Twente: Hengelo, Almelo, Enschede
- Eindhoven, Helmond
- Zuidrandstad: Dordrecht, Rotterdam, Schiedam, Den Haag, Leiden
- De Limburgse steden: Heerlen, Maastricht, Venlo
- Arnhem, Nijmegen
- De Brabantse steden: Breda, Tilburg, Den Bosch
- Utrecht, Amersfoort
- Noordrandstad: Amsterdam, Amsterdam Zuidoost, Alkmaar, Zaandam, Haarlem
- De noordelijke steden: Leeuwarden, Groningen, Emmen
- De IJsselsteden: Zwolle, Deventer, Lelystad

In veel gevallen ligt de opdeling voor de hand, in een aantal gevallen komt deze wellicht wat gekunsteld over (bijv. de noordelijke steden of de IJsselsteden).

Tabel 12: Opengestelde en afgesloten bos- en natuurterreinen van particulieren rondom de G30

Particulieren	Opengesteld (ha)		Afgesloten (ha)		Totaal (ha)
Twente: Hengelo, Almelo, Enschede	2.163	81 (%)	507	19 (%)	2.669
Eindhoven, Helmond	2.750	90 (%)	289	10 (%)	3.039
Zuidrandstad: Dordrecht, Rotterdam, Schiedam, Den Haag, Leiden	1.917	85 (%)	336	15 (%)	2.253
De Limburgse steden: Heerlen, Maastricht, Venlo	1.042	63 (%)	610	37 (%)	1.652
Arnhem, Nijmegen	6.105	94 (%)	375	6 (%)	6.479
De Brabantse steden: Breda, Tilburg, Den Bosch	2.370	73 (%)	881	27 (%)	3.251
Utrecht, Amersfoort	5.229	90 (%)	613	10 (%)	5.842
Noordrandstad: Amsterdam, Amsterdam Zuidoost, Alkmaar, Zaandam, Haarlem	10.166	97 (%)	325	3 (%)	10.491
De noordelijke steden: Leeuwarden, Groningen, Emmen	2.681	87 (%)	396	13 (%)	3.077
De IJsselsteden: Zwolle, Deventer, Lelystad	1.897	89 (%)	223	11 (%)	2.120
Totaal	36.718	90 (%)	4.306	10 (%)	41.024

- Er zijn tussen de stedenclusters geen grote verschillen in openstelling van natuurterreinen. Vrijwel overal is het openstellingpercentage hoger dan 80% (uitgezonderd de Limburgse en Brabantse steden). Het oppervlakte natuur verschilt wel per cluster, met als positieve uitschieters Noordrandstad, Utrecht/Amersfoort en Arnhem/Nijmegen.

- Het areaal opengestelde natuur is hoog in het cluster Noordrandstad. Dat komt met name door de aanwezigheid van het Noord-Hollands duinreservaat. In het cluster Arnhem/ Nijmegen draagt de Hoge Veluwe sterk bij aan het grote areaal opengestelde natuur.

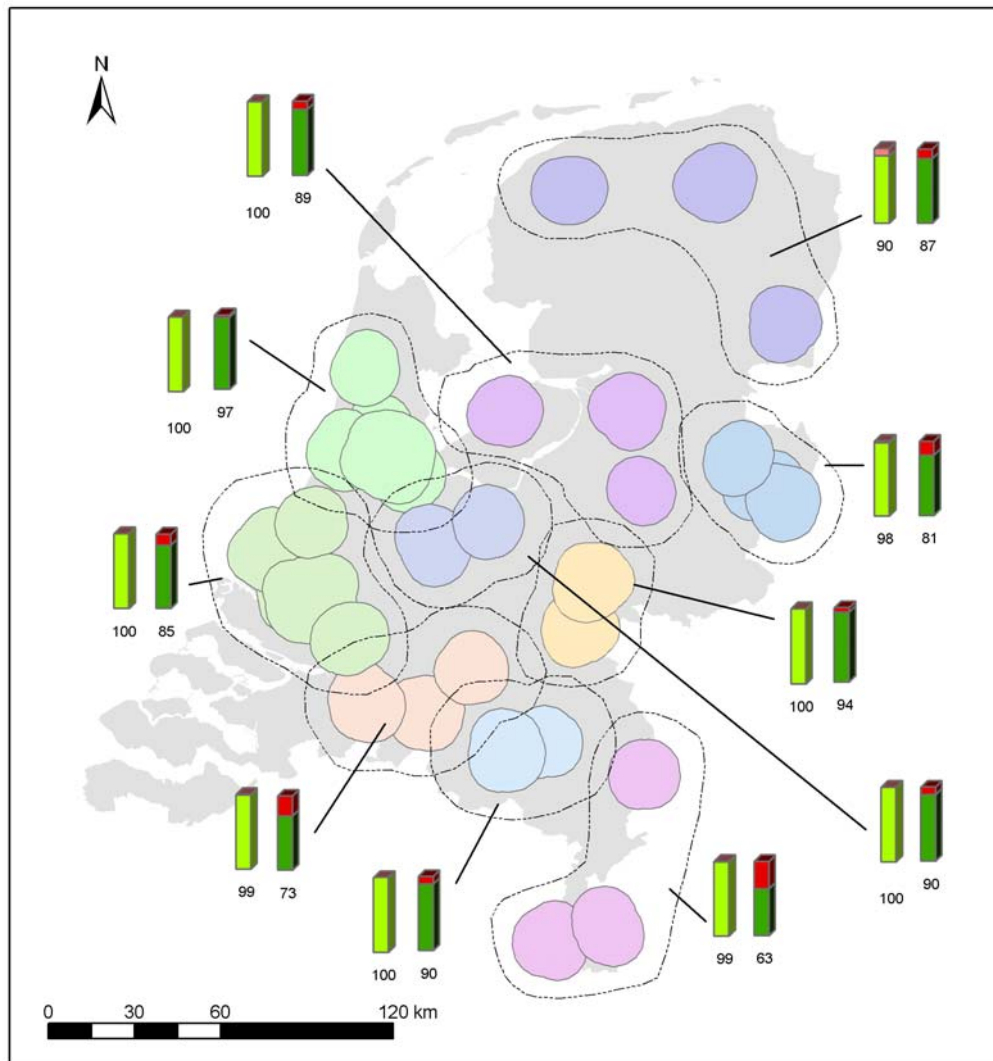
Tabel 13: Opengestelde en afgesloten bos- en natuurterreinen van gemeenten rondom de G30

Gemeenten	Opengesteld (ha)		Afgesloten (ha)		Totaal (ha)
Twente: Hengelo, Almelo, Enschede	275	98 (%)	7	2 (%)	282
Eindhoven, Helmond	5.795	100 (%)	0	0 (%)	5.795
Zuidrandstad: Dordrecht, Rotterdam, Schiedam, Den Haag, Leiden	380	100 (%)	0	0 (%)	380
De Limburgse steden: Heerlen, Maastricht, Venlo	1.421	99 (%)	10	1 (%)	1.431
Arnhem, Nijmegen	2.353	100 (%)	11	0 (%)	2.364
De Brabantse steden: Breda, Tilburg, Den Bosch	1.951	99 (%)	10	1 (%)	1.961
Utrecht, Amersfoort	1.173	100 (%)	0	0 (%)	1.173
Noordrandstad: Amsterdam, Amsterdam Zuidoost, Alkmaar, Zaandam, Haarlem	1.125	100 (%)	0	0 (%)	1.125
De noordelijke steden: Leeuwarden, Groningen, Emmen	861	90 (%)	93	10 (%)	954
De IJsselsteden: Zwolle, Deventer, Lelystad	1.904	100 (%)	0	0 (%)	1.904
Totaal	16.684	99 (%)	131	1 (%)	16.815







- Voor de bos- en natuurterreinen van gemeenten zijn er geen opmerkelijke verschillen in openstelling tussen de diverse gebieden. Uit de enquêteresultaten blijkt dat vrijwel alle natuurterreinen van de gemeenten zijn opengesteld.
- Het valt op dat er vooral rond Eindhoven en Helmond veel natuur in bezit van de gemeenten is. Hetzelfde geldt, zij het in iets mindere mate, voor het cluster Arnhem/ Nijmegen.

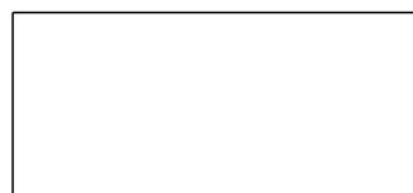
In figuur 1 zijn indeling in clusters en openstellingpercentages van de natuur van particulieren en gemeenten in kaart gebracht.

Figuur 1: Opengestelde en afgesloten natuur rond de G30



Legenda

-  particulieren
-  % afgesloten natuur
-  % opengestelde natuur
-  gemeenten
-  % afgesloten natuur
-  % opengestelde natuur



Kartografie:
Stichting Recreatie - KIC
Datum: 3 mei 2005



4. KWALITATIEVE ASPECTEN

In de enquête zijn ook vragen opgenomen over kwalitatieve aspecten rond de openstelling van bos- en natuurterreinen van particulieren en gemeenten. Bijvoorbeeld: Waarom maakt u geen gebruik van het Programma Beheer? Waarom kiest u er voor om uw terrein open te stellen of juist af te sluiten voor publiek? Stuit u op problemen bij openstelling? Hoe regelt u het toezicht? De antwoorden op deze en andere vragen geven inzicht in de overwegingen en afwegingen van particulieren en gemeenten bij openstelling van hun terrein. In dit hoofdstuk wordt eerst ingegaan op de gestelde vragen over Programma Beheer (paragraaf 4.1). Vervolgens komen kwalitatieve aspecten rond opengestelde (paragraaf 4.2) en afgesloten terreinen aan bod (paragraaf 4.3). Het hoofdstuk sluit af met de aspecten toezicht (paragraaf 4.4) en beleefbaarheid (paragraaf 4.5).

4.1 Programma Beheer

In de enquête zijn enkele vragen over het Programma Beheer opgenomen. Hieruit blijkt dat 43% van de respondenten subsidie onder het Programma Beheer aanvraagt. In deze paragraaf wordt ingegaan op de redenen van de resterende 57% om geen subsidie aan te vragen. Ook wordt de relatie met de voorganger van het Programma Beheer, de subsidieregeling Functiebeloning Natuur, bekeken.

Reden om geen subsidie onder het Programma Beheer aan te vragen

In tabel 14 staan de belangrijkste redenen om geen subsidie onder het Programma Beheer aan te vragen.

Tabel 14: Reden om geen subsidie onder Programma Beheer aan te vragen

	Particulier opengesteld(%)	Particulier afgesloten (%)
Programma Beheer is onbekend	52,6	47,8
Niet in aanmerking	13,4	9,4
Vergoeding te laag	8,7	11,6
Administratieve rompslomp	20,6	13,7
Overig ¹	4,7	17,5
Totaal	100,0	100,0

1. Onder de categorie 'overig' worden vaak opmerkingen gemaakt dat men met een aanvraag bezig is, dat het onduidelijk is of degene voor een subsidie in aanmerking komt, of dat de aanvraag is afgewezen.

- De belangrijkste reden om geen subsidie aan te vragen is de onbekendheid met de regeling. Dit geldt voor ongeveer de helft van de respondenten.
- Er zijn geen grote verschillen tussen particulieren die hun terrein openstellen of afsluiten voor publiek. Alleen het argument van administratieve rompslomp speelt voor particulieren die hun terrein openstellen wat sterker.

Programma Beheer in vergelijking met Functiebeloning Natuur

De regeling Programma Beheer kent een andere opzet dan de vroegere Functiebeloning Natuur. Onder de Functiebeloning Natuur was een vergoeding voor openstelling een los onderdeel. Men kon ook een vergoeding krijgen voor natuurbeheer terwijl het terrein niet was opengesteld. Onder het Programma Beheer is een eigenaar verplicht zijn terrein open te stellen om een vergoeding voor zijn

gepleegde natuurbeheer te krijgen, tenzij hij een door de overheid erkende reden voor het afsluiten van het terrein heeft. Aan de hand van de enquêteresultaten valt na te gaan hoe deze nieuwe regeling voor het aspect openstelling heeft uitgedaakt.

Tabel 15: Verhouding tussen Programma Beheer en Functiebeloning Natuur

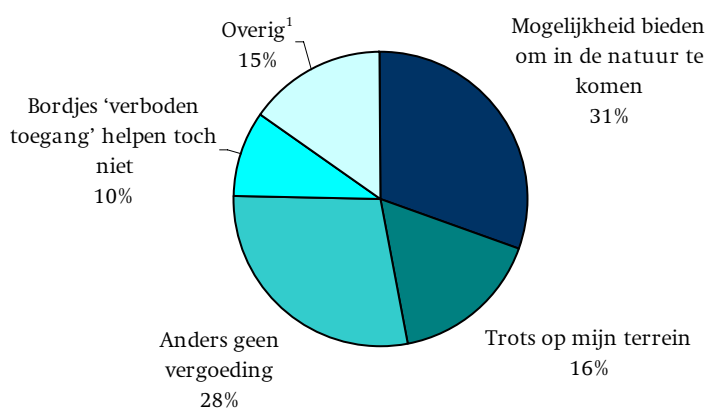
	Functiebeloning Natuur			Totaal
	Ja	Nee	Totaal	
Programma Beheer	Ja	105	67	172
	Nee	27	205	232
	Totaal	132	272	404

- 26% heeft onder beide regelingen subsidie aangevraagd.
- 51% heeft onder beide regelingen geen subsidie aangevraagd.
- 17% had onder de Functiebeloning Natuur geen subsidie, maar heeft onder het Programma Beheer wel subsidie aangevraagd.
- 7% had wel subsidie onder de Functiebeloning Natuur, maar heeft geen subsidie onder het Programma Beheer aangevraagd.
- Van het Programma Beheer wordt meer gebruik gemaakt dan van de vroegere Functiebeloning Natuur: 42% tegen 33%.

4.2 Opengestelde terreinen

In de enquête is gevraagd waarom de respondent zijn terrein openstelt voor publiek. Het was mogelijk om meerdere antwoorden aan te vinken. Een groot deel van de respondenten deed dat ook. Gemiddeld is er 1,44 antwoord aangekruist. In figuur 2 is de verdeling van de antwoorden weergegeven (de percentages tellen op tot 100%).

Figuur 2: Reden voor openstelling bos/ natuurterrein van particulieren

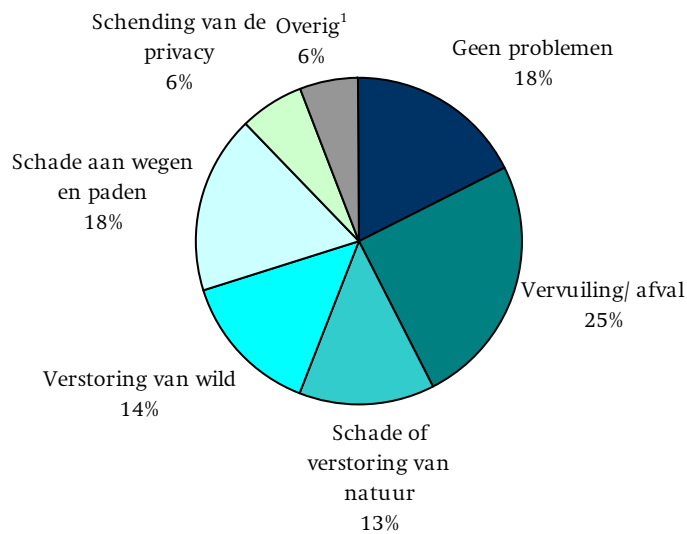


1. Bij de categorie overig werd vooral ingevuld: er lopen al paden en routes door het terrein, het is altijd al zo geweest/ historisch bepaald, het levert belastingvoordeel op (NSW).

- Het valt op dat meer dan de helft van de respondenten het openstellen van het terrein niet echt als een keuze beschouwt. De argumenten ‘anders geen vergoeding’ en ‘bordjes verboden toegang helpen toch niet’ getuigen niet van veel enthousiasme voor openstelling van het terrein. Ook onder de categorie ‘overig’ worden veel argumenten aangedragen die aangeven dat openstelling van het terrein in feite onontkoombaar is.

Er is ook gevraagd naar verschillende vormen van overlast die particulieren en gemeenten ondervinden bij openstelling. De resultaten zijn weergegeven in figuur 3 (particulieren) en figuur 4 (gemeenten).

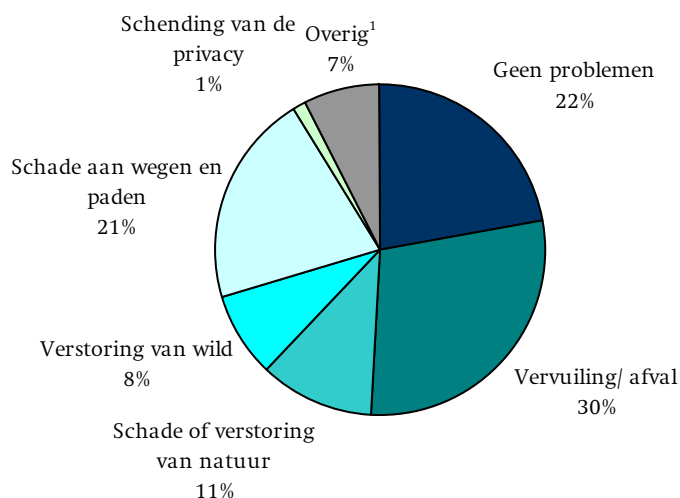
Figuur 3: Problemen bij openstelling van terreinen van particulieren



1. Onder de categorie 'overig' wordt onder andere genoemd: bemoeizucht met beheer, bosbrandgevaar, overlast van mountainbikers, crossmotoren, ultralights en ruiters, homo-ontmoetingsplaatsen en (drugs)criminaliteit.

Het was mogelijk om meerdere antwoorden aan te kruisen. Als de aangekruiste antwoorden bij elkaar opgeteld zouden worden dan zou het totaal op 210% uitkomen. Particulieren kruisen dus gemiddeld iets meer dan 2 antwoorden per antwoordformulier aan. In figuur 3 en 4 zijn de percentages omgerekend zodat ze optellen tot 100%.

Figuur 4: Problemen bij openstelling van terreinen bij gemeenten



1. Onder de categorie 'overig' worden onder andere overlast van mountainbikers en motorcrossers, vernielingen/ vandalisme genoemd.

Het totaalpercentage bij gemeenten – als gevolg van het aankruisen van meerdere antwoorden - loopt op tot 175%. Daarmee geven ook de gemeenten duidelijk aan dat zij overlast ervaren.

- Het blijkt dat gemeenten en particulieren in grote lijnen dezelfde vormen van overlast ondervinden. Particulieren geven aan iets meer overlast te ervaren dan gemeenten.
- Dat er gemiddeld 2 antwoorden per vraag worden aangekruist is een indicatie dat er betrekkelijk veel overlast wordt ervaren. Naast deze indicatie is ook het aantal bijschriften en telefoontjes bij de enquête opvallend. Hiermee gaven respondenten uiting aan hun teleurstelling over misstanden als gevolg van openstelling van hun terrein aan.

In de enquête is ook een vraag opgenomen over een inschatting van het aantal bezoekers van het terrein. De uitkomsten daarvan staan in tabel 16.

Tabel 16: Inschatting van het bezoek van recreanten

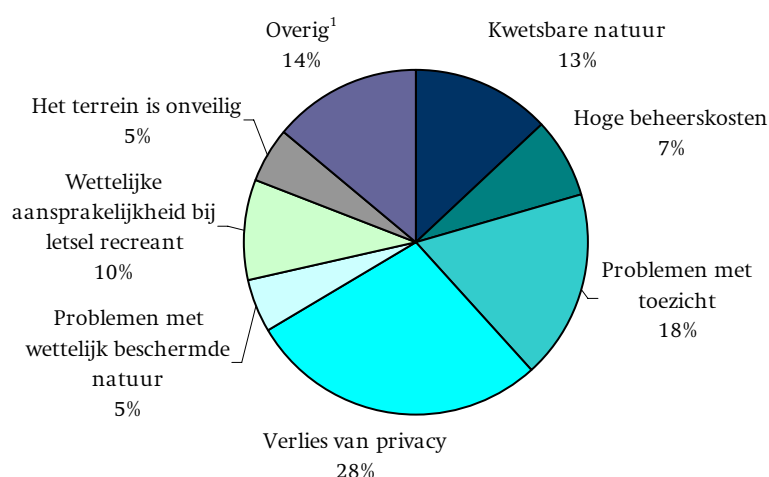
	Particulieren (%)	Gemeenten (%)
Niet/ nauwelijks	15,0	10,8
Redelijk veel – in het weekend	24,1	9,6
Redelijk veel – de gehele week	37,4	41,0
Veel – in het weekend	5,2	2,4
Veel – de gehele week	18,2	36,1

- Naar inschatting van de terreineigenaren maken redelijk veel mensen gebruik van de openstelling van de natuurterreinen.
- Het valt op dat – naar inschatting van de terreineigenaren – de mensen op alle dagen van de week de natuurterreinen bezoeken. Implicatie hiervan is dat daar rekening mee moet worden gehouden bij het houden van toezicht. Toezicht alleen in het weekend volstaat niet.

4.3 Afgesloten terreinen

Hoewel het areaal afgesloten bos- en natuurterreinen van particulieren relatief klein is (19%), is het aantal particulieren dat zijn terrein voor publiek heeft afgesloten relatief hoog (37%). Het zijn dus relatief kleine terreinen die zijn afgesloten voor publiek, zoals ook duidelijk werd in paragraaf 3.1. In deze paragraaf wordt ingegaan op de redenen van particulieren om bos- en natuurterreinen niet open te stellen en op de condities waaronder afgesloten terreinen mogelijk wel opengesteld zouden worden.

Figuur 5: Reden voor het niet openstellen van bos- en natuurterreinen voor publiek door particulieren

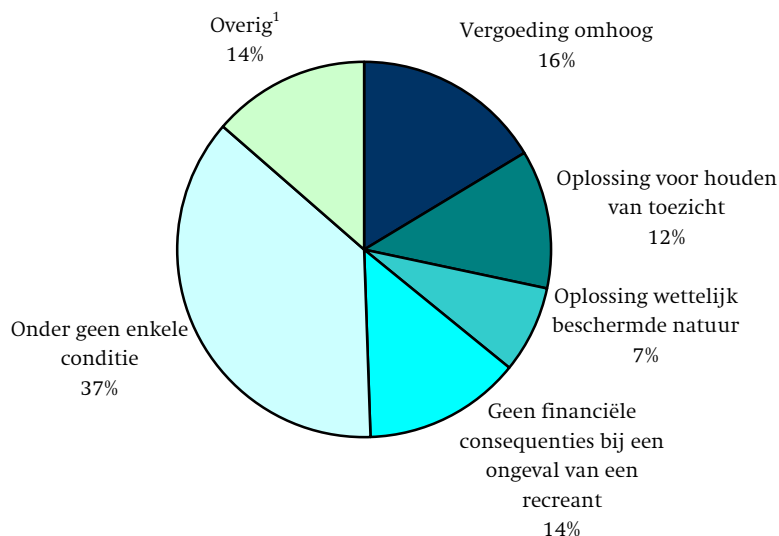


1. Onder de categorie 'overig' wordt onder andere genoemd: niet overwogen, niet voldaan aan eis 'paddichtheid' bang voor bosbrand/ overlast.

- Het belangrijkste argument voor particulieren voor het niet openstellen van het terrein is het verlies aan privacy bij openstelling. Ook de andere argumenten worden (veel) genoemd.

Het is interessant om te bekijken onder welke condities particulieren de afgesloten terreinen alsnog zouden openstellen voor publiek. Daar is in de enquête expliciet naar gevraagd. De resultaten staan in figuur 6.

Figuur 6: Conditie waarin afgesloten terreinen alsnog opengesteld zouden worden



1. Onder categorie 'overig' werden onder andere genoemd: als de eisen voor openstelling worden aangepast, alleen onder begeleiding, het is niet mogelijk om open te stellen i.v.m. veiligheid

Een groot deel van de particulieren geeft aan het terrein onder geen enkele conditie open te stellen.

- De overheid zou vooral een belangrijke bijdrage kunnen leveren aan de condities 'hoogte van de vergoeding' en een 'oplossing voor het houden van toezicht' maar wellicht ook 'wettelijke aansprakelijkheid' en 'financiële consequenties bij een ongeval'.

Aanvulling 'tips voor de overheid'

In de enquête is een open vraag opgenomen naar tips voor de overheid om de openstelling van natuurterreinen van particulieren en gemeenten te vergroten.

- Veel respondenten geven aan dat er een verhoging van de vergoeding en ondersteuning bij het houden van toezicht nodig is. Dat doen zij bij het invullen van de laatste 'open' vraag naar tips voor de overheid om de openstelling te verhogen. De resultaten uit figuur 6 laten zien dat het verhogen van de vergoeding niet automatisch tot het verhogen van het openstellingpercentage zal leiden. Slechts 28% van de eigenaren met afgesloten terreinen is gevoelig voor verbeteringen op het vlak van vergoedingen en toezicht. Het zijn overigens vooral de eigenaren die nu al een vergoeding ontvangen en die hun terrein opengesteld hebben, die ontevreden zijn over de hoogte van de vergoeding en de problemen met het houden van toezicht.
- Er is ook specifiek gekeken hoe eigenaren met afgesloten terreinen de open vraag hebben ingevuld. Dan blijkt dat tweederde van deze respondenten de vraag niet heeft ingevuld. Van de respondenten die de vraag wel hebben ingevuld geeft 44% (19 van de 43) aan dat de vergoeding op een of andere manier omhoog moet. Dat is opmerkelijk veel als het afgezet wordt tegen de in figuur 6 geconstateerde 16% die het terrein zou openstellen als de vergoeding omhoog gaat. Het verbeteren van toezicht wordt bij de tips aan de overheid onder deze categorie eigenaren niet of nauwelijks genoemd (5%).

4.4 Toezicht

Sinds het opheffen van de veldpolitie zijn particulieren en gemeenten zelf verantwoordelijk voor het houden van toezicht in hun terrein. In de enquête is gevraagd hoe zij daar invulling aan geven. In tabel 17 staan de resultaten. Zowel voor particulieren als voor gemeenten zijn twee kolommen te zien. In de eerste kolom zijn alle percentages bij elkaar opgeteld (men kon meerdere antwoorden aankruisen), in de tweede kolom zijn de resultaten omgerekend tot ze optellen tot 100%.

Tabel 17: Het houden van toezicht in de bos- en natuurterreinen

	Particulieren (%)		Gemeenten (%)	
Inhuren toezicht met Boastatus	12,2	9,8	20,7	14,6
Inhuren toezicht zonder Boastatus	3,1	2,5	1,2	0,8
Samenwerking met andere terreinbeheerders	11,5	9,3	14,6	10,3
Zelf toezicht houden	65,9	53,1	58,5	41,2
Er wordt geen toezicht gehouden	19,9	16,0	25,6	18,0
Overig	11,4	9,2	21,4	15,1
Totaal	124,0	100,0	142,0	100,0

- Uit de enquêteresultaten valt op te maken dat zowel particulieren (53%) als gemeenten (41%) zelf toezicht houden. In ongeveer 20% van de gevallen (bij particulieren) en 26% van de gevallen (bij gemeenten) wordt helemaal geen toezicht gehouden.
- De keuze voor een formele en structurele oplossing voor het houden van toezicht wordt maar in een beperkt aantal gevallen gemaakt. Ongeveer 12 % van de particulieren huurt iemand met een Boastatus in. Van de gemeenten doet 21% dat.

4.4 Beleefbaarheid

In de enquête is gevraagd of er extra inspanningen zijn gedaan om de beleefbaarheid te vergroten, bijvoorbeeld door extra paden aan te leggen of excursies te organiseren.

Tabel 18: Extra inspanningen voor de beleefbaarheid van het terrein

	Particulieren (%)		Gemeenten (%)	
Geen extra inspanningen	60,9	52,2	26,5	18,1
Organisatie van excursies	13,4	11,5	25,3	17,3
Aanleg van extra paden	20,1	17,2	44,6	30,4
Aanleg van kijkhut/ uitzichttoren	5,8	5,0	12,0	8,2
Overig	16,5	14,1	38,1	26,0
Totaal	116,7	100	146,5	100

- Een ruime meerderheid van de gemeenten (82%) heeft extra inspanningen verricht om de beleefbaarheid te vergroten. Voor particulieren is dit iets minder dan de helft (48%).
- Het aanleggen van extra paden is de belangrijkste extra inspanning die is verricht.

5 CONCLUSIES EN AANBEVELINGEN

5.1 SAMENVATTING EN CONCLUSIES

Het openstellingpercentage

In het onderzoek is gebruik gemaakt van drie gegevensbronnen: subsidieaanvragen onder het Programma Beheer (gegevens van de Dienst Regelingen), een enquête verspreid onder eigenaren van bos en natuur rond één van de 30 grootste steden (G30) en een onderzoek onder waterleidingbedrijven (DLV, 2003). Via deze bronnen is 212.000 ha bos en natuur van particulieren, gemeenten en waterleidingbedrijven achterhaald. Daarvan is 85% opengesteld voor publiek:

- Particulieren bezitten met 134.000 ha het grootste deel van deze bos- en natuurgebieden. Zij hebben 84% van hun terrein opengesteld voor publiek (Bron: Dienst Regelingen).
- Gemeenten hebben 53.000 ha bos en natuur in bezit, waarvan 95% is opengesteld voor publiek (Bron: Dienst Regelingen).
- Waterleidingbedrijven bezitten 25.000 ha bos en natuur. Daarvan hebben zij 70% opengesteld voor publiek (DLV, 2003).

Terreintype en regionale verschillen

Bovengenoemde resultaten zijn nader uitgewerkt door in te gaan op verschillende terreintypen (droge/ natte natuur) en regionale verschillen (regio's en G30).

- Uit de gegevens van de Dienst Regelingen blijkt dat droge natuur meer is opengesteld dan natte natuur (respectievelijk 92% en 72%). De enquêteresultaten over openstelling rond de G30 laten geen groot verschil zien in de mate van openstelling tussen droge en natte natuur. Mogelijk wordt dit veroorzaakt doordat het voor respondenten moeilijk is om een gebied als nat dan wel droog te kwalificeren.
- Het openstellingpercentage bij particulieren is in de regio West het laagst (74%) en het hoogst in de regio Zuid (90%). Ook bij de gemeenten is natuur in de regio West (91%) minder opengesteld dan in de andere drie regio's (Bron: Dienst Regelingen).
- Het openstellingpercentage voor particulieren en gemeenten ligt rond de G30 (86%) ongeveer even hoog als het landelijke percentage uit de gegevens van de Dienst Regelingen. Gemeenten hebben - vergeleken met het landelijk percentage - een iets hoger openstellingpercentage (99%). Particulieren hebben met 81% een iets lager percentage opengestelde natuur dan het landelijke percentage (Bron: enquêteresultaten).
- De enquête is verstuurd naar *alle* natuurbezittende particulieren en gemeenten. De enquêteresultaten omvatten daarmee ook de terreinen waar geen subsidie voor is aangevraagd. Dat de openstellingpercentages via Dienst Regelingen en enquête dicht bij elkaar liggen is een indicatie dat het landelijk openstellingpercentage, zoals dat blijkt uit de gegevens van de Dienst Regelingen, een redelijk betrouwbaar beeld geeft.
- Het *aantal* afgesloten terreinen rond de G30 is relatief hoog (37%). Deze afgesloten terreinen zijn gemiddeld klein (20ha) vergeleken met de opengestelde terreinen (gemiddeld 83 ha) (Bron: enquêteresultaten).

Het gebruik van regelingen

In de enquête is gevraagd naar het gebruik van de verschillende regelingen: het Programma Beheer, (de vroegere) Functiebeloning Natuur en de fiscale regeling Natuurschoonwet (NSW).

- 46% van de respondenten maakt gebruik van rangschikking van hun terrein onder de NSW. 42% van de respondenten maakt gebruik van het Programma Beheer. 27% van de respondenten maakt gebruik van beide regelingen (Bron: enquêteresultaten).
- Van het Programma Beheer wordt door meer eigenaren gebruik gemaakt dan van de vroegere Functiebeloning Natuur (Bron: enquêteresultaten).
- De belangrijkste reden om geen subsidie via het Programma Beheer aan te vragen is onbekendheid met de regeling. Dit geldt voor 50% van de respondenten die geen subsidie aanvragen (Bron: enquêteresultaten).

Argumenten voor het openstellen of afsluiten van natuur

In de enquête is ingegaan op argumenten en overwegingen om natuur open te stellen of juist af te sluiten voor publiek. De belangrijkste uitkomsten daarvan zijn:

- Meer dan de helft van de respondenten die hun terrein openstellen doet dit niet echt vrijwillig. Argumenten als 'anders krijg ik geen vergoeding', of 'bordjes verboden toegang helpen toch niet' getuigen daarvan (Bron: enquêteresultaten).
- Het belangrijkste argument voor particulieren om terreinen niet open te stellen voor publiek is het verlies van privacy. Problemen met toezicht wordt daarna het meest genoemd. Een groot deel van de betreffende particulieren geeft aan dat er geen condities zijn waaronder ze het terrein alsnog zouden openstellen (Bron: enquêteresultaten).
- De opengestelde terreinen worden volgens de eigenaren gedurende de hele week bezocht. Er wordt door de meerderheid wel overlast ervaren van de openstelling. Een belangrijke bron van overlast is 'vervuiling/afval' (Bron: enquêteresultaten).
- De belangrijkste tips van de respondenten om de openstelling van natuurterreinen te verhogen zijn het verhogen van de vergoeding of ondersteuning bij het houden van toezicht (Bron: enquêteresultaten).

Vergelijking met 1995

In 1995 is een eerder onderzoek naar de openstelling van natuur in Nederland gedaan (Grontmij, 1995). In dit onderzoek is ook via subsidieaanvragen naar de openstelling bij particulieren en gemeenten gekeken. In vergelijking met deze gegevens valt op dat:

- Het areaal waarvoor subsidie wordt aangevraagd in 2004 (Programma Beheer) bijna is verdubbeld ten opzichte van 1995 (Functiebeloning Natuur). Deze toename geldt zowel bij gemeenten als bij particulieren (Bron: Dienst Regelingen).
- Het percentage opengestelde natuur voor particulieren licht is gestegen. Voor gemeenten geldt een lichte daling (5%). In 2004 blijken gemeenten ook afgesloten natuur te hebben; in 1995 was het openstellingpercentage nog 100% (Bron: Dienst Regelingen).
- Het openstellingpercentage bij particulieren in de regio West is afgenomen. Voor de andere regio's geldt een (lichte) toename van de openstelling bij particulieren (Bron: Dienst Regelingen).

5.2 DISCUSSIE EN AANBEVELINGEN

Discussie: moet het landelijk openstellingpercentage omhoog?

Het openstellingpercentage is relatief hoog (bijvoorbeeld even hoog als bij de grote terreinbeheerders) en verschilt niet veel met de uitkomsten van 1995. Toen was 86% opengesteld, in 2004 87% (voor particulieren en gemeenten). Dit roept de vraag op of een nog hoger openstellingpercentage dan het huidige, haalbaar is. De resterende 13% natuur is grotendeels afgesloten met een door DLG en Dienst Regelingen erkende reden (ontoegankelijkheid/ onbereikbaarheid, natuurwetenschappelijke of privacy redenen).

In de periode tussen 1995 en 2004 is de wijze van subsidieverstrekking veranderd (Programma Beheer als vervanger van de Functiebeloning natuur). Dit heeft geleid tot een verdubbeling van het areaal bos en natuur waar subsidie voor wordt verleend. Het openstellingpercentage heeft dus betrekking op een groter areaal bos en natuur. Maar is er daardoor ook meer natuur opengesteld? Administratief gezien is er zeker meer bos en natuur opengesteld voor publiek, maar in de praktijk valt dat niet met zekerheid te stellen. We weten namelijk niet of particulieren en gemeenten in 1995 ook bos en natuur openstelden zonder subsidie aan te vragen. Uit de enquêteresultaten van 2004 blijkt dat particulieren die geen subsidie aanvragen onder Programma Beheer voor een groot deel hun terrein wel openstellen voor publiek. Het openstellingpercentage uit de enquêteresultaten is namelijk van dezelfde orde van grootte als het openstellingpercentage op basis van subsidieaanvragen (86%). Als alleen gekeken wordt naar de eigenaren die geen Programma Beheer aanvragen, dan is het openstellingpercentage nog altijd 83%. Dit percentage wordt positief beïnvloed door de waterleidingbedrijven. Als deze buiten beschouwing worden gelaten, bedraagt het openstellingpercentage van niet-aanvragers van Programma Beheer 65-70%. Het is goed mogelijk dat in 1995 – net als in 2004 - de terreinen van particulieren waar geen subsidie voor is aangevraagd, voor het grootste deel zijn opengesteld voor publiek. In dat geval is in de praktijk de openstelling van natuurterreinen van particulieren en gemeenten ongeveer gelijk gebleven.

Ten aanzien van het verbeteren van het landelijke openstellingpercentage via de subsidieregeling kan geconcludeerd worden dat:

- 1) Terreinen waar geen subsidie onder Programma Beheer voor wordt aangevraagd voor een groot deel zijn opengesteld voor publiek.
- 2) Aan het afsluiten van terreinen vaak gegronde – en door DLG en Dienst Regelingen erkende – redenen ten grondslag liggen.
- 3) Uit de enquête blijkt dat een maatregel als het verhogen van de vergoeding niet automatisch tot een hoger openstellingpercentage leidt. Weliswaar gaven veel respondenten dat als tip aan de overheid mee, maar voor de eigenaren die hun terrein hebben afgesloten voor publiek speelt de hoogte van de vergoeding geen cruciale rol.

Verbetering van de openstelling in de regio West

Het landelijk openstellingpercentage is de afgelopen 10 jaar ongeveer gelijk gebleven. Regionaal zijn er echter wel verschillen. Zo is het openstellingpercentage in de regio's Noord, Oost en Zuid verbeterd, terwijl het in de regio West is gedaald. Het is onduidelijk waarom het openstellingpercentage in de regio West lager is dan in de andere regio's en waarom het is gedaald ten opzichte van 1995.

Wat in ieder geval aangegeven kan worden, is dat particulieren en gemeenten in de regio West die hun terrein openstellen voor publiek niet significant méér overlast ervaren dan eigenaren in de rest van het land. Dit werd duidelijk bij de vergelijking

tussen Randstadsteden en overige G30 steden voor de enquêtevraag naar het ervaren van problemen bij openstelling.

Het is opvallend dat ook bij de grote terreinbeheerders het openstellingpercentage in de regio West is gedaald (Stichting Recreatie, 2004). In dit rapport werd geopperd dat dit komt door de realisatie van veel nieuwe (natte) weidevogelgebieden. Deze gebieden zijn vaak slecht toegankelijk en alleen vanaf de randen te beleven. Over het algemeen is droge natuur beter opengesteld dan natte natuur. Dit bleek in het onderzoek onder de grote terreinbeheerders (Stichting Recreatie, 2003) en uit de subsidieaanvragen voor verschillende beheerspakketten van particulieren en gemeenten. In de regio West is er relatief veel natte natuur.

Openstelling van natuurterreinen is juist in de dichtbevolkte regio West van belang. Het verdient dan ook aanbeveling om uit te zoeken wat de reden van het lagere openstellingpercentage is en wat de mogelijkheden zijn om meer natuur opengesteld te krijgen voor publiek.

Waterleidingbedrijven

Het openstellingpercentage is bij de waterleidingbedrijven (70%) lager dan bij particulieren (84%) en gemeenten (95%). Daar komt nog bij dat dit openstellingpercentage is gebaseerd op een ruimere definitie van openstelling. Het verdient aanbeveling om uit te zoeken waarom het openstellingpercentage bij de waterleidingbedrijven lager is dan bij de andere bos- en natuureigenaren en of er mogelijkheden zijn om de openstelling van hun terreinen te verhogen, met name nabij de grote steden.

Openstelling natuurterreinen van particulieren is niet duurzaam

Voor een deel is de openstelling van natuurterreinen van particuliere eigenaren een min of meer gedwongen situatie waarmee deze eigenaren lang niet altijd tevreden zijn. Ongeveer de helft van de particulieren ziet de openstelling van zijn terrein niet echt als een keuze, maar als het vanzelfsprekend voortzetten van een bestaande situatie (er lopen al paden/ recreanten zijn niet te weren) of als een voorwaarde om subsidie te krijgen. Tegelijkertijd moeten de particulieren wel zelf oplossingen bedenken voor het houden van toezicht en het voorkomen van overlast op hun terreinen. Dit is voor veel particulieren een onbevredigende situatie. Zij geven aan meer ondersteuning van de overheid te verwachten. De meeste doen dat door als tip aan de overheid aan te geven om de vergoeding te verhogen. Maar ook wordt het houden van toezicht of het zoneren van verschillende recreatievormen genoemd. Specifieke recreatievormen – zoals luchtsport, paardrijden, mountainbiken, honden losloopgebieden, etc – worden als een bron van overlast ervaren. Het realiseren/ faciliteren van voorzieningen voor deze recreatievormen op andere plekken kan de recreatiedruk op de terreinen van particulieren verminderen.

De hierboven geschetste situatie roept de vraag op in hoeverre de openstelling van natuurterreinen van particulieren duurzaam is. Het is mogelijk dat het openstellingpercentage omlaag gaat als bijvoorbeeld de economische situatie verbetert (en particulieren minder afhankelijk zijn van de subsidie) of de recreatiedruk toeneemt (en meer overlast veroorzaakt).

Het is lastig om bovenstaande constatering te vertalen in een concrete aanbeveling. Directe actie van de Rijksoverheid of lagere overheden, bijvoorbeeld door het organiseren van toezicht, ligt niet voor de hand. De belangrijkste aanbeveling is dat betrokkenen van het Rijk en andere overheden zich bewust moeten zijn van de geschetste situatie.

LIJST MET FIGUREN EN TABELLEN

Tabel 1: Opengestelde en afgesloten natuur bij particulieren ¹ en gemeenten in 2004	11
Tabel 2: Percentage opengestelde natuur bij particulieren en gemeenten in 1995	11
Tabel 3: Open en afgesloten bos- en natuurterreinen van particulieren	12
Tabel 4: Open en afgesloten bos- en natuurterreinen van gemeenten	13
Tabel 5: Natuurschoonwet per gebiedstype en per regio in ha (2004)	14
Tabel 6: Natuurschoonwet per gebiedstype en per regio in ha (1995)	14
Tabel 7: Relatie tussen Natuurschoonwet en Programma Beheer	15
Tabel 8: Relatie tussen Natuurschoonwet en Functiebeloning Natuur	15
Tabel 9 Opengestelde bos- en natuurterreinen van de waterleidingbedrijven	16
Tabel 10: Openstelling van droge/ natte natuur	17
Tabel 11: Opengestelde en afgesloten bos- en natuurterreinen rond de G30, 2004	19
Tabel 12: Opengestelde en afgesloten bos- en natuurterreinen van particulieren rondom de G30	20
Tabel 13: Opengestelde en afgesloten bos- en natuurterreinen van gemeenten rondom de G30	21
Tabel 14: Reden om geen subsidie onder Programma Beheer aan te vragen	23
Tabel 15: Verhouding tussen Programma Beheer en Functiebeloning Natuur	24
Tabel 16: Inschatting van het bezoek van recreanten	26
Tabel 17: Het houden van toezicht in de bos- en natuurterreinen	29
Tabel 18: Extra inspanningen voor de beleefbaarheid van het terrein	29
Figuur 1: Opengestelde en afgesloten natuur rond de G30	22
Figuur 2: Reden voor openstelling bos/ natuurterrein van particulieren	24
Figuur 3: Problemen bij openstelling van terreinen van particulieren	25
Figuur 4: Problemen bij openstelling van terreinen bij gemeenten	26
Figuur 5: Reden voor het niet openstellen van bos- en natuurterreinen voor publiek door particulieren	27
Figuur 6: Conditie waarin afgesloten terreinen alsnog opengesteld zouden worden	28

LITERATUURLIJST

- Aertsen, E., Heins, M., Mulders, P. en Witkamp, C., 2005. Openstelling in de Subsidieregeling natuurbeheer 2000; Hoe zit dat nu eigenlijk? In: Vakblad, Natuur, Bos, Landschap, nr.2, jaargang 2, februari 2005.
- DLV Adviesgroep NV, 2003. Waterwinning en recreatie?! Inventarisatie huidige aanbod waterbedrijven en kansen vanuit beleid.
- Grontmij, 2005. Bos en natuur; 'Open of gesloten'? Inventarisatie openstelling en toegankelijkheid bos- en natuurterreinen in Nederland.
- LASER, 2004. Handleiding Natuurschoonwet 1928.
- Stichting Recreatie, 2004. Openstelling bos en natuur 2003. Toegankelijke, beleefbare en afgesloten natuur bij Staatsbosbeheer, Natuurmonumenten, Provinciale Landschappen en Defensie

BIJLAGE 1: VRAGENLIJST PARTICULIEREN

1. Hoe groot is uw bos/ natuurterrein?

- Het terrein is ongeveerha
- Ik bezit meerdere terreinen, in totaal ongeveer.....ha

2. Is uw terrein opengesteld voor publiek? Zijn uw terreinen opengesteld voor publiek?

- Ja, geheel mijn terrein is/ al mijn terreinen zijn ten minste een deel van het jaar opengesteld (*ga verder met vraag 3*)
- Ja, een deel van mijn terrein(en) is opengesteld. De rest is afgesloten voor publiek (*ga verder met vraag 3*)
- Nee, mijn terrein(en) is/ zijn volledig afgesloten voor publiek (*ga verder met vraag 9*)

Opengestelde terreinen

3. Ontvangt u voor het beheer van uw opengestelde terrein(en) een subsidie via Programma Beheer?

- Nee (*ga door naar vraag 4*)
- Ja (*ga door naar vraag 5*)

4. Zo nee, waarom ontvangt u geen beheersubsidie via Programma Beheer? (meerdere antwoorden mogelijk)

- Ik vraag niet aan vanwege de administratieve rompslomp
- Ik vind de vergoeding te laag
- Programma Beheer is onbekend voor mij
- Anders,
nl.....

5. Hoe zou u uw terrein(en) omschrijven? (meerdere categorieën mogelijk)

- Bos (droog),ha
- Bos (nat),ha
- Droge natuur,ha
- Natte natuur,ha

6. Bezoeken recreanten uw opengestelde terrein(en)?

- Niet of nauwelijks
- Redelijk veel, maar vrijwel alleen in het weekend
- Redelijk veel, elke dag van de week
- Veel, maar vrijwel alleen in het weekend
- Veel, elke dag van de week

7. Waarom kiest u ervoor om uw terrein(en) open te stellen voor publiek? (meerdere antwoorden mogelijk)

- Ik vind het belangrijk dat mensen in de natuur kunnen komen
- Ik ben trots op mijn terrein(en). Ik laat mijn terrein(en) graag aan anderen zien
- Als ik mijn terrein(en) niet openstel krijg ik geen vergoeding voor mijn beheer
- Het liefst sloot ik mijn terrein(en) af, maar zelfs als ik bordjes 'verboden toegang' plaats komen mensen toch wel op mijn terrein(en)
- Anders,
nl.....

8. Stuit u op problemen bij het openstellen van uw terrein(en) voor publiek? (meerdere antwoorden mogelijk)

- Nee, ik heb nauwelijks of geen overlast
- Ja, vervuiling/ afval
- Ja, schade aan of verstoring van natuur
- Ja, verstoring van het wild
- Ja, schade aan wegen/paden, borden etc.
- Ja, schending van mijn privacy
- Anders,
nl.....

Indien u geen afgesloten terreinen heeft, vervolg de enquête dan bij vraag 14. Heeft u wel afgesloten terreinen, ga dan verder bij vraag 9

Afgesloten terreinen

9. Ontvangt u voor het beheer van uw afgesloten terrein(en) een subsidie via Programma Beheer?

- Nee (ga door naar vraag 10)
- Ja (ga door naar vraag 11)

10. Zo nee, waarom maakt u geen gebruik van de beheersubsidie via Programma Beheer?

- Ik kom niet in aanmerking voor een beheersubsidie omdat ik mijn terrein(en) niet opengesteld heb voor bezoekers en ik formeel geen geldige reden heb om mijn terrein(en) af te sluiten voor bezoekers
- Ik heb formeel een geldige reden om mijn terrein(en) niet voor recreanten open te stellen. Het is echter teveel werk om dat te onderbouwen voor een subsidieaanvraag.
- Ik vind de vergoeding te laag
- Ik wist niet dat ik mogelijk voor een subsidie in aanmerking kom
- Anders, nl.....

11. Hoe zou u uw terrein(en) omschrijven? (meerdere categorieën mogelijk)

- Bos (droog),ha
- Bos (nat),ha
- Droge natuur,ha
- Natte natuur,ha

12. Waarom hebt u uw terrein(en) niet opengesteld voor publiek? (meerdere antwoorden mogelijk)

- Bescherming van kwetsbare natuurwaarden
- Hoge beheerskosten bij de openstelling van mijn terrein (en)
- Problemen met het houden van toezicht
- Het verlies van privacy bij openstelling van mijn terrein(en)
- Onzekerheid over mijn verantwoordelijkheid voor wettelijk beschermde natuur
- Mogelijke wettelijke aansprakelijkheid als er iets met een recreant gebeurt
- Mijn terrein(en) is/zijn onveilig voor bezoekers
- Anders, nl.....

13. Onder welke condities zou u uw terrein(en) wel openstellen voor publiek? (meerdere antwoorden mogelijk)

- Als de vergoeding voor het openstellen van mijn terrein(en) voor publiek omhoog zou gaan
- Als ik geholpen word met een oplossing voor het houden van toezicht
- Als mijn onzekerheid wordt weggenomen over mijn verantwoordelijkheid voor wettelijk beschermde natuur
- Als ik geen financiële consequenties ondervind bij een ongeval van een recreant op mijn terrein
- Onder geen enkele conditie. Openstelling van mijn terrein(en) voor publiek is niet mogelijk in verband met privacy of de bescherming van kwetsbare natuurwaarden
- Anders, nl.....

Algemene vragen

14. Doet u extra inspanning om de beleefbaarheid van uw terrein(en) voor bezoekers te vergroten? (meerdere antwoorden mogelijk)

- Nee
- Ja, ik organiseer excursies
- Ja, ik leg extra paden aan op mijn terrein(en)
- Ja, ik heb een kijkhut/ uitzichttoren op mijn terrein(en)
- Ja, anders nl.....

15. Hoe zorgt u ervoor dat er toezicht wordt gehouden in uw terrein(en)? (meerdere antwoorden mogelijk)

- Voor het houden van toezicht huur ik iemand met een BOA status in
- Voor het houden van toezicht huur ik iemand zonder BOA status in
- Ik werk samen met nabijgelegen terreinbeheerders. Zij houden ook toezicht in mijn terrein(en)
- Ik houd zelf toezicht in mijn terrein(en)
- Er wordt geen toezicht gehouden in mijn terrein(en)
- Anders,
nl.....

16. Maakte u vroeger gebruik van de openstellingsubsidie onder de regeling Functiebeloning Natuur?

- Ja
- Nee

17. Maakt u gebruik van de Natuurschoonwet?

- Ja
- Nee

18. Tot slot een open vraag: Welke tips heeft u voor de overheid als zij de openstelling van bos- en natuurgebieden van particuliere eigenaren wil optimaliseren?

.....

BIJLAGE 2: VRAGENLIJST GEMEENTEN MET 1 OF 2 TERREINEN

Code: A00/ 145

1. Hoe groot is het bos/ natuurterrein waarvan de gemeente eigenaar is?

- Het terrein is ongeveerha
- Het gaat om meerdere terreinen, in totaal ongeveer.....ha

2. Is het terrein opengesteld voor publiek? Zijn de terreinen opengesteld voor publiek?

- Ja, geheel het terrein is/ al de terreinen zijn ten minste een deel van het jaar opengesteld
- Ja, een deel van het terrein/ de terreinen is opengesteld. De rest is afgesloten voor publiek. Het opengestelde deel bedraagt..... ha
- Nee, het terrein/ de terreinen is/ zijn volledig afgesloten voor publiek

3. Hoe valt het terrein/ de terreinen te omschrijven? (meerdere categorieën mogelijk)

- Bos (droog),ha
- Bos (nat),ha
- Droge natuur,ha
- Natte natuur,ha

4. Ontvangt de gemeente voor het beheer van het opengestelde terrein(en) een subsidie via Programma Beheer?

- Ja
- Nee

5. Maakte de gemeente vroeger gebruik van de openstellingsubsidie onder de regeling Functiebeloning Natuur?

- Ja
- Nee

6. Bezoeken recreanten het opengestelde terrein/de opengestelde terreinen?

- Niet of nauwelijks
- Redelijk veel, maar vrijwel alleen in het weekend
- Redelijk veel, elke dag van de week
- Veel, maar vrijwel alleen in het weekend
- Veel, elke dag van de week

7. Zijn er problemen bij het openstellen van het terrein/ de terreinen voor publiek? (meerdere antwoorden mogelijk)

- Nee, er is nauwelijks of geen overlast
- Ja, vervuiling/ afval
- Ja, schade aan of verstoring van natuur
- Ja, verstoring van het wild
- Ja, schade aan wegen/paden, borden etc.
- Ja, schending van de privacy van aanwonenden
- Anders,
nl.....

8. Zijn er extra inspanningen verricht om de beleefbaarheid van het terrein/ de terreinen voor bezoekers te vergroten? (meerdere antwoorden mogelijk)

- Nee
- Ja, er worden excursies georganiseerd
- Ja, er zijn extra paden aangelegd op de terrein(en)
- Ja, er is een kijkhut/ uitzichttoren op de terrein(en)
- Ja, anders nl.....

9. Hoe wordt toezicht gehouden in het terrein/de terreinen? (meerdere antwoorden mogelijk)

- Voor het houden van toezicht wordt iemand met een BOA status ingehuurd
- Voor het houden van toezicht wordt iemand zonder BOA status ingehuurd
- Er wordt samengewerkt met nabijgelegen terreinbeheerders.
- Door eigen medewerkers wordt toezicht gehouden
- Er wordt geen toezicht gehouden in de terrein(en)
- Anders,
nl.....

10. Tot slot een open vraag: Welke tips heeft u voor de rijksoverheid als zij de openstelling van bos- en natuurgebieden van particulieren en gemeenten wil optimaliseren?

.....

